

## **Ukrainan kriisiä tulkittava monitahoisesti (julkaistu Turun Sanomissa 29.3.2022)**

Kansainvälisen politiikan tutkijoiden analyysit maailmasta pohjautuvat usein kolmeen suureen teoriaan, liberalismiin, realismiin ja konstruktivismiin. Niitä voi myös kutsua maailmankuviksi, vaihtoehtoiksi näkemyksiksi ihmisyyhteisöjen perimmäisestä toimintaluonteesta.

Liberalismi on uskonut valtioiden yhteistyöhön ja niiden positiiviseen keskinäiseen riippuvuuteen. Yhteiset taloudelliset edut ja jaetut hallinnolliset instituutiot mahdollistavat tilanteita ja kontakteja, joista kaikki lopulta hyötyvät. Euroopan unionin suhteet Venäjään ovat paljolti ammentaneet tällaisesta ajattelutavasta: kytkemällä Venäjä globaaliin talousjärjestelmään maa olisi vähitellen tuleva osaksi demokraattisten valtioiden yhteisöä.

Ukrainan kriisi näyttäisi kuitenkin osoittavan, että liberaali idealismi tai instituutioihin sitoutuminen on johtanut Venäjän aliarviointiin, turhaan sinisilmäisyyteen maan suhteen. Esimerkiksi Saksassa on paljon puhuttu siitä, kuinka usko liberaaliin keskinäisriippuvuuteen esti näkemästä Venäjän todellista raadollista suurvaltalunonetta.

Niinpä kriisin myötä monet politiikkaa opiskelleet ovat kaivaneet realismin oppikirjojaan esiin. He kallistuvat nyt ajattelemaan, että kylmä realismi on osoittanut selitysvoimansa: valtiothan tuntevat itsensä lopulta uhatuiksi ja niiden viimekätisenä tavoitteena on selviytyminen, keinolla millä hyvänsä. Maailma on kuin nollasummapeli, jossa toisten hyötyessä toiset häviävät. Rauhan takaa riittävä sotilaallinen voima tai asearsenaalien tasapaino vihollisten välillä.

Ukrainan kriisin näkeminen ainoastaan realismin ilmentymänä on kuitenkin perin juurin ongelmallista: realisti (ja myös liberalisti) nimittäin olettaa ihmisen toiminnan olevan pohjimmiltaan rationaalista, kun taas Venäjän katastrofaalisessa murharetkessä minkäänlaista rationaalisuutta saa pitkään etsiä. Kaikki, kaikki kärsivät syvästi, niin lyhyellä kuin pitkälläkin tähtäimellä.

Näin ollen näyttäisikin olevan mielekkäämpää ymmärtää Venäjän aggressio niin kutsutun konstruktivismin kautta: maailmaa rakennetaan jatkuvasti uudelleen sanoilla ja nuo sanat saavat yhä uudelleen merkityksensä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Käsitksemme ympäröivästä maailmasta ovat alati muokattavissa ja muokkautuvia.

Ukrainassa siis on kyse pakkomielteeksi nousseista mutta jonkinmoisen joukon jakamista valheellisista uskomuksista. Yksi harhainen presidentti Kremlissä, suuren hännystelijäjoukon tukemana, on keksinyt tarinan Neuvostoliiton surkeasta häviöstä ja ulkopuolisten uhkaamasta venäläisestä identiteetistä ja suurvalta-asemasta. Tätä karvasta tarinaa on jaettu ja jaettu medioissa – ja siitä on tullut todenkaltainen uskomus monille.

Tarkoitus ei tässä kuitenkaan ole arvioida eri teorioiden vetovoimaa. Oleellista on, ettei mikään yksi teoreettinen selitys Ukrainan sodalle ole tyhjentävä tai riittävä. Niinpä sen sijaan, että turvautuisimme vain yhteen näistä ajattelutavoista, meidän pitäisi löytää luovia tapoja yhdistää niitä. Ainakin ulkopoliittisten päättäjien olisi syytä pitää ne kaikki jatkuvasti mielessä ja samalla huomioida monia muitakin mahdollisia ja luovia näkemyksiä maailman toimintaperiaatteista päätöksenteossaan.

Juuri erilaisia ajattelutapoja yhdistävää diplomaattista luovuutta tarvitaan aivan tavattomasti, jotta kriisistä voidaan joskus päästä ulos – tai edes jonkinmoiseen rauhantilaan. Pitää todennäköisesti löytää keinoja, jotka tuntuvat nyt mahdottomilta, astua ulos tavallisten ajattelutapojen kehikoista.

Pitää syvästi miettiä viestinnän ja informaation merkitystä, siis viime kädessä sitä, miten tukea uuden tarinan luomista suurelle joukolle venäläisiä. Tällä hetkellähän kenties oleellisin kysymys on, miten ja milloin tavalliset venäläiset tulevat ymmärtämään, että heitä on johdettu säälimättömästi harhaan, että heidän poikansa kuolevat turhaan. Pitää miettiä tapoja taas rakentaa uusia yhteyksiä nyt katkenneiden tilalle, kaukonäköisesti, kunhan jonkinlainen järki on taas palautunut Venäjän poliittiseen johtoon. Pitää miettiä, miten voidaan näyttää (sotilaallisesti) riittävän vahvoilta, muttei kuitenkaan uhkaavilta, miten löydetään jonkinlainen hyväksyttävä vallan tasapaino.

Pelkona kuitenkin on, että yksinkertaistava realistinen näkemys maailmasta saa liikaa painoarvoa. Eurooppana, Euroopan unionina, meidän tulisi hädänkin hetkellä yrittää pitää myös yhteistyön liberaalista maailmasta kiinni, rakentaa keskinäisriippuvuuksia, uskoa siihen, että voimme jossain vaiheessa löytää konfliktin kaikkia osapuolia tyydyttäviä toimintamalleja, joiden kautta vihollisuuskuvia voidaan lievittää. Kenties kannattaisi muistella Ranskan ja Saksan yllättäen kehittynyttä akselia toisen maailmansodan jälkeen, vaikka historialliset analogiat ovatkin aina ongelmallisia.

Liberaali institutionalismi ja idealismi ovat kuitenkin meidän eurooppalaisen elämäntapamme ytimessä, ne ovat humanistisen vapautemme ytimessä. Me voimme aktiivisilla sanoilla ja toimilla rakentaa kansainvälistä järjestelmää niihin perustuvaksi. Edelleenkin.

Henri Vogt

Kirjoittaja on Turun yliopiston kansainvälisen politiikan professori